УДК 658.15
Фатюха Н.Г.[1], Танкушина Є.О.[2]
[1] канд. екон. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»
[2] студ. гр. БТЕ-0615м НУ «Запорізька політехніка»

МЕТОДИ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ: СПОСТЕРЕЖЕННЯ, ОПИТУВАННЯ, ЕКСПЕРИМЕНТ

Наукове пізнання неможливе без збирання реальних фактів, які дозволяють перевіряти теоретичні припущення та будувати об'єктивну картину світу. Саме тому емпіричні методи дослідження займають центральне місце у науці. Вони забезпечують ученість конкретними даними, відображають властивості та поведінку досліджуваних об'єктів, а також дозволяють простежити закономірності, що лежать в основі їхнього функціонування. До емпіричних методів належать спостереження, опитування та експеримент. Кожен із них має свої особливості, сферу застосування, переваги та недоліки. У поєднанні вони формують потужний інструментарій для дослідника, даючи можливість отримувати надійні та достовірні результати.

Спостереження – це процес цілеспрямованої та систематичної фіксації явищ у природних умовах. Де дослідник не змінює умови, а лише уважно реєструє те, що відбувається. Цей метод цінний коли важливо побачити «реальну поведінку» об'єкта, без штучного впливу чи нав'язування ситуації.

Спостереження може бути включеним (коли дослідник частково бере участь у процесі) або невключеним (коли він залишається стороннім). Воно використовується в педагогіці, психології, соціології, біології – усюди, де потрібно вивчити природний перебіг подій. Недоліком може бути несвідомий вплив на учасників або інтерпретування подій суб'єктивно.

Приклад. Педагог-дослідник хоче визначити, за яких умов учні проявляють більше ініціативи під час уроку. Він відвідує низку занять, фіксує рівень активності, кількість запитань, реакції на різні типи завдань і взаємодію в групах. Така форма дозволяє побачити поведінку дітей у реальних навчальних умовах, не змінюючи перебігу уроку [1, с.25-27].

Опитування передбачає отримання інформації безпосередньо від людей у формі анкетування, інтерв'ю або бесіди. Цей метод дозволяє дізнатися про те, що неможливо побачити під час спостереження: думки, мотиви, емоції, оцінки, наміри. Опитування може бути масовим (коли опитують велику групу людей) або глибинним (коли важлива детальна інформація від окремої особи).

Добре складена анкета або інтерв'ю надає досліднику важливий матеріал для аналізу – від статистичних узагальнень до унікальних якісних даних. Це робить метод популярним у соціальних і гуманітарних науках. Але

важливо брати до уваги, що респонденти можуть відповідати нещиро, формально або так, як «правильно звучить», а не так, як є насправді

Приклад. Щоб з'ясувати, як студенти оцінюють якість навчального процесу, дослідник проводить онлайн-опитування. Респонденти відповідають на питання щодо темпу викладання, зрозумілості матеріалу, рівня складності, підтримки викладачів. Зібрані дані дають змогу визначити основні проблеми та сильні сторони освітнього середовища [2, с.40-44].

Експеримент – це метод, що дозволяє активно втручатися в умови дослідження з метою перевірки гіпотез. На відміну від спостереження, тут дослідник змінює одну або декілька змінних, щоб побачити, як вони впливають на результат. Це робить експеримент найточнішим способом встановлення причинно-наслідкових зв'язків.

Експерименти можуть бути лабораторними (в контрольованому середовищі) або природними (у звичних умовах життя). Вони широко застосовуються в психології, педагогіці, медицині, фізиці та інших науках, де важливо точно перевірити дію певного фактора. При цьому не завжди можливо повністю контролювати зовнішні умови, оскільки навіть невеликі сторонні фактори можуть спотворювати результати.

Приклад. Для перевірки ефективності нової методики навчання вчений формує контрольну та експериментальну групи. Експериментальна навчається за новою програмою, контрольна – за традиційною. Після певного періоду обидві групи проходять однакове тестування. Порівняння результатів дозволяє зробити висновок про те, чи є нова методика більш результативною [1, с.26-27].

Отже, емпіричні методи дають змогу отримати конкретні дані, що слугують основою для аналізу та прийняття обґрунтованих наукових рішень. Завдяки спостереженню можна відстежувати реальні процеси та поведінку об'єктів, опитування допомагає з'ясувати мотиви і оцінки учасників, а експеримент дозволяє перевіряти вплив змінних та виявляти закономірності. Кожен метод має свої обмеження, проте використання цього комплексу методів дозволяє науковцям формувати надійні висновки та робити точні прогнози щодо досліджуваних явищ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бірта Г. О., Бургу Ю. Г. Методологія і організація наукових досліджень : навч. посіб. Київ : «Центр учбової літератури», 2014. 142 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Burhu_Yurii/Metodolohiia_i_orhanizatsiia_naukovykh_doslidzhen.pdf (дата звеернення 25.02.2026)

2. Азарова А. О., Біліченко Н. О., Міронова Ю. В., Ткачук Л. М. Методологія і організація наукових досліджень : навч. посіб. Вінниця : ВНТУ, 2022. URL: https://pdf.lib.vntu.edu.ua/books/2023/Azarova_2022_117.pdf (дата звеернення 25.02.2026)

3. Повідайчик О., Жиленко Р. Методи досліджень у соціальній роботі: навчальний посібник. Ужгород: видавництво ПП «АУТДОРШАРК», 2018. 164 с. URL: https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi77/0057160.pdf (дата звеpенення 25.02.2026)